Скалевська Г. О., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка,

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ПРАКТИЧНА СТРАТЕГІЯ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПОЕЗІЇ ДВАДЦЯТОГО СТОЛІТТЯ

Стаття присвячується дослідженню та науковому обґрунтуванню головних понятійних концептів та засад енергоцентричного асоціативно-холічного літералізму як стратегії перекладу англомовної експериментальної поезії двадцятого століття.
Ключові слова: *експериментальна поезія, літералізм, холізм, перекладацький проект, перекладність.*

Статья посвящается исследованию и научному обоснованию главных понятийных концептов и принципов энергоцентричного ассоциативно-холичного литерализма как стратегии перевода англоязычной экспериментальной поэзии двадцатого столетия.
Ключевые слова: *экспериментальная поэзия, литерализм, холизм, переводоведческий проект, переводимость.*

The article is dedicated to the analysis of the main conceptual terms and theoretical grounds of the new translators' strategy worked out for the purpose of gaining the proper translatability level of the English experimental poetry into Ukrainian.
Key words: *experimental poetry, literalism, holism, translation project, translatability.*

Актуальність статті зумовлена необхідністю формулювання особливої, нової перекладацької стратегії, яку б можна було ефективно застосовувати для перекладу англомовної експериментальної поезії українською мовою. **Новизна** такого дослідження полягає у тому, що дотепер не сформовано жодної практичної стратегії перекладу (окрім методу семантичної точності, запропонованого Ю. Тарнавським), яка б забезпечувала комплексне відтворення складної структурно-семантичної будови цієї поезії. Тому **метою** нашої роботи стала розробка та практична апробація стратегії енергоцентричного асоціативно-холічного літералізму як новітнього способу адекватної передачі багатовимірної сутності асоціативно-образного світу англомовної експериментальної поезії

засобами української мови. Отже, **предметом** дослідження є загальна складна структурно-семантична будова цієї поезії, а **об'єктом** – вибрані твори її окремих англомовних представників.

Кожного разу, розпочинаючи роботу над перекладом того чи іншого художнього, а особливо поетичного твору, перекладач неодмінно стикається із низкою важливих, взаємопов'язаних і часто взаємообумовлених питань як теоретичного, так і суто практичного характеру. Ключовим з-поміж них виступає питання "*Як* перекладати?", що вимагає вирішення одразу двох таких безпосередньо підпорядкованих йому питань, як: "*Що* я перекладаю?" і "*Чому* я це перекладаю?". Відповідаючи на перше питання, слід з'ясувати, у чому полягає унікальність та мистецько-літературна цінність конкретного оригінального твору, до якого літературного напрямку він належить, чим характеризуються мистецькі та світоглядні настрої його автора і яке місце й значення відведено у його літературній спадщині саме цьому творові. Корисно замислитися над тим, чим є оригінал для носіїв його власної культури, за що вони його люблять, в якому контексті сприймають, і у чому полягає для них його внутрішня сила і самобутня краса. Як правило, саме зроблені на основі таких міркувань висновки й зумовлюють вибір тих чи інших принципів та інструментів перекладу, визначаючи стратегічний вектор перекладацького мислення. Адже, як зазначав Юхим Еткінд, "…в одному випадку визначну роль відіграє близьке відтворення смислового змісту віршів, і тоді непотрібним догматизмом прозвучить вимога щодо музично-архітектонічної, ритмічної та емоційної адекватності. У другому випадку сутність поезії – авторська емоція, що доноситься до читача словесно-музичними засобами; чи можна тоді наполягати на повній передачі смислового об'єму слів? У третьому випадку найважливішою рисою оригіналу виступає жива безпосередність розмовної інтонації. У четвертому – суто формальна гра римами, звучанням слів, їх кореневою спорідненістю, і перекладач матиме рацію, якщо, відтворюючи дану гру, знехтує іншими, менш важливими, менш суттєвими елементами першотвору (Переклад наш. – *С. Г.*)" [Эткинд 1963, 39].

Намагаючись дати ґрунтовну відповідь на друге питання, тобто, з'ясувати, *чому* здійснюється переклад саме цього конкретного твору конкретного автора в даний конкретний момент буття, перекладач неодмінно стикається із необхідністю визначення головних *причин*, що зумовили його вибір, та формулювання *мети*, яку він

переслідував. Адже ще Аристотель у своїх філософських трактатах висловлював думку про те, що все в цьому світі має свої причини, стверджуючи, до того ж, що "…будь-який рух, в тому числі й дія, обов'язково має перед собою конкретну мету, що полягає у втіленні особливої енергії, процесі ентелехії, яка надає цьому рухові й дії телеологічного характеру" [Кремень 2005, 167]. Зокрема, по відношенню до перекладацьких дій причина і мета зумовлюють вибір певної теоретичної концепції та практичної стратегії перекладу того чи іншого літературного твору. Саме розбіжності у трактуванні причин та цілей перекладу різних художніх творів зумовлюють існування одвічної дихотомії принципів "очуження" – "одомашнення", орієнтації на "букву" чи на "дух" першотвору, безкінечне намагання зрозуміти, що є важливішим для перекладу – присутність автора, сам текст, або ж окремий знак, який і несе у собі усю множинну силу багатогранної реальності оригінального твору.

Формулюючи засади та головні концепти власної стратегії перекладу англомовної експериментальної поезії, ми теж намагалися, в першу чергу, дати вичерпні відповіді на питання стосовно специфіки буттєвої сутності та мистецько-естетичної цінності саме цієї поезії, а також визначити комплексні теоретично-практичні причини та цілі, що спричинили виникнення потреби та доцільності перекладу такої поезії українською мовою. Проаналізувавши головні лінгвістичні та металінгвістичні риси англомовної експериментальної поезії, визначивши основні текстуальні та інтертекстуальні важелі її експресивно-прагматичного впливу, з'ясувавши ключові механізми творення її унікального мистецько-естетичного простору, ми прийшли до певного переконання щодо ключових моментів, врахування яких є наскрізно важливим у перекладі даної поезії українською мовою, об'єднавши їх в одну комплексну перекладацьку стратегію – *енергоцентричний асоціативно-холічний літералізм*.

Цей термін є результатом комплексну наших власних напрацювань. У певній мірі він відштовхується від поняття *літералізм*, яке свого часу вжив Юрій Тарнавський, говорячи про певний підхід до поетичного писання, згідно якого поезія "…повинна не "значити", а "бути": відтворювати почуття за допомогою образів…" [Коломієць 2011, 246], адже "поезію слід розуміти як не описовий, чуттєво-асоціативний спосіб мислення, а поетичну мову – як не конвенційну, інтимно-особисту" [Коломієць 2011, 247]. До того ж, називаючи такий підхід до писання *літералізмом*, Ю. Тарнавський висловив переконання в тому, що "…читач мусить дослівно брати те,

що написане, і дозволяти йому викликати в собі асоціації" [Тарнавський 2000, 304]. Цей термін зацікавив нас ще й тому, що стратегії поетичної творчості самого Юрія Тарнавського є дуже близькими до принципів творення досліджуваної нами американської експериментальної поезії двадцятого століття, а у питаннях перекладу він схиляється саме до важливості точного відтворення семантичної канви оригіналу, як носія головних асоціативних значень першотвору. Тому під терміном *літералізм* ми розуміємо точне відтворення семантико-лінгвістичної та структурної канви оригінальної поезії як джерела творення множинності багатовекторних асоціацій, що пронизують вихідний твір на усіх рівнях його текстуального та інтертекстуального буття, надаючи унікальності його внутрішньому звучанню і неповторності емоційно-естетичного впливу на читача. Яскравим прикладом твору із подібною різновекторною системою асоціацій, породженою багатовимірністю його структурно-семантичної будови, є поезія Чарльза Олсона "Пісня 1" (Song 1) із поетичного циклу "Пісні Максимуса" (Songs of Maximus):

colored pictures
of all things to eat: dirty
postcards
And words, words, words
all over everything
No eyes or ears left
to do their own doings (all
invaded, appropriated, outraged, all senses
including the mind, that worker on what is
And that other sense
made to give even the most wretched, or any of us, wretched,
that consolation (greased
lulled
even the street-cars
song [Olson 1997, 230].

Як ми бачимо, поезію побудовано за принципом структурно розірваних, вільно-інтерпретативних семантичних рядів, більшість з яких характеризуються відсутністю граматичних та логічних зв’язків між наведеними у них словами та словосполученнями, завдяки чому зміст усієї поезії нескінченно множиться у численних варіантах "прочитування" її окремих образів. Подібна структурна та значеннєва

фрагментарність і незавершеність виступає ключовим елементом прагматичного впливу оригіналу, і тому має бути точно відтворена й в українському варіанті перекладу цієї поезії.

Додаючи до терміна *літералізм* пояснюючий прикметник *асоціативно-холічний*, ми ще раз робимо наголос на тому, що семантична гра, що є невід'ємною рисою англомовної експериментальної поезії, породжує у свідомості читача оригіналу велику кількість багаторівневих асоціацій, які тісно і в той же час дуже тонко пов'язані між собою, взаємообумовлені, а інколи і зовсім нерозривні, і мають найбільший естетично-прагматичний вплив на читача саме у своїй холічній взаємодії, цілісному сприйнятті. Тому й у перекладі має бути збережена холічна цілісність образів вихідного твору:

кольорові картинки
усілякої їжі: брудні
листівки
І слова, слова, слова
над усім сущим
Ані очей, ані вух
що робили б свої власні справи (все
захоплено, привласнено, зруйновано, всі органи чуття
включаючи розум, того робітника
І той інший орган
що дає навіть найжалюгіднішому, або будь-кому з нас, жалюгідному,
ту насолоду (спаскуджену
приспану
навіть трамвайну
пісню [Скалевська 2012].

Нарешті, поняття *енергоцентричний* зосереджує нашу увагу на тому факті, що твори поетів-експериментаністів наповнені особливою внутрішньою *енергією*, яка, роблячи їх живими – такими, що дихають, вібрують і самотворяться у непередбачуваності своїх асоціативних значень, першою впливає на читача, залишаючи специфічне враження від прочитання усього твору. Саме тому в перекладі такої поезії дуже важливо зберегти і якомога повніше передати цю специфічну *кінетичну енергію*, що твориться множинністю звукових, візуальних, змістових та надзмістових перетинів та сплетінь образів, і яка безпосередньо виходить із семантико-лінгвістичної та структурно-мелодійно-ритмічної будови

оригіналу. Іншими словами, знайомлячись із творами поетів-експериментаністів, ми спочатку відчуваємо на собі неповторну силу впливу енергії, що наповнює їх ізсередини, надаючи змісту і мистецької краси. Потім ми починаємо розуміти, що ця особлива *кінетична енергія* породжується складним, але напрочуд гармонійним переплетінням різноманітних асоціативних образів. І вже наостанок, після чергового, інколи далеко не першого, прочитання однієї і тієї ж самої поезії, нам починає відкриватися парадоксальне, на перший погляд, розуміння того, що ця дивовижна енергія і свіжа безпосередність образних асоціацій породжені нічим іншим, як дивною, часто незрозумілою і алогічною семантико-просторовою будовою першотвору. Тому, враховуючи такий ланцюжок взаємообумовлюючих прагматично-стилістичних рис оригіналу, нам здається доволі доцільним у процесі перекладу даної поезії українською мовою головну увагу приділити саме якомога точнішій передачі структурно-семантичної канви першотвору, яка, в свою чергу, забезпечить відтворення у перекладі цілісної структури оригінальної множинності асоціативних образів, які, нарешті, призведуть до народження унікальної енергії, що наповнить переклад живими вібраціями і неповторним звучанням оригіналу.

На завершення необхідно додати, що дана стратегія *енергоцентричного асоціативно-холічного літералізму*, до певної міри, стирає протиріччя між дихотомією *буквалістичний* (той, що передає значення конкретних слів) і *творчий, інтерпретаційний* (той, що передає дух) переклади. А відбувається це завдяки тому, що у перекладі даної поезії вимога збереження енергії як "духу" першотвору в жодному разі не суперечить і не протистоїть вимозі якомога точнішого збереження його лінгво-семантичної канви, адже ця енергія саме цією канвою і породжується.

1.*Коломієць Л. В.* Перекладознавчі семінари: методологічні орієнтири в українському поетичному перекладі від кінця XIX до початку XXI ст. (на матеріалі перекладів англомовної поезії та поетичної драми): навчальний посібник / Л. В. Коломієць. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2011. – 495 с. 2. *Кремень В. Г., Ільїн В. В.* Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К.: Книга, 2005. – 528 с. 3.Сучасна Американська Поезія [Електронний ресурс] / Ганна Скалевська. – Режим доступу: http://arttranslation.ucoz.ru/index/pisns_maksimusa/0-10 4. *Тарнавський Ю.* Босоніж додому і назад / Юрій Тарнавський. Не знаю: Вибрана проза. – К.: Родовід, 2000. – С. 245-413. 5. *Эткинд Е. Г.* Поэзия и перевод / Е. Г.

Эткинд. – Ленинград: "Советский писатель", 1963. – 431 с. 6.*Olson, Charles* Selected Writings of Charles Olson / Charles Olson // edited by Robert Creely. – New Directions Publishing, 1997. – 280 p.

Скибицька Н.В., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

НОВІ МОНО- І ПОЛІЛЕКСЕМНІ НОМЕМИ В ЗАГОЛОВКАХ АНГЛІЙСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ

У статті розглянуто роль полілексемних словосполучень, що функціонують як номеми в заголовках англомовних періодичних Інтернет-видань і сприяють спеціалізації найменувань завдяки посиленню ролі гіпонімів, згрупованих навколо здебільшого уже відомих гіперонімів.

Ключові слова: *полілексемні (аналітичні) найменування, заголовок періодичного інтернетвидання, спеціалізація понять.*

В статье проанализирована роль полилексемных словосочетаний, которые функционируют в качестве номем в заглавиях английских периодических интернет-изданий и способствуют специализации наименований благодаря активизации роли гипонимов, сгруппированных вокруг преимущественно уже известных гиперонимов.

Ключевые слова: *полилексемные (аналитические) наименования, заглавие периодического интернетиздания, специализация понятий.*

The paper studies the role of polylexemic phrases that function as nomemes in headlines of English Internet periodicals and contribute to specialization of titles by enhancing the role of hyponyms, mostly clustered around the known hyperonyms.

Key words*: polylexemic (analytical) nominations, headline of Internet periodical, specialization of concepts.*

У лінгвістиці тексту, починаючи з шістдесятих років минулого століття і досьогодні, багато уваги приділяють вивченню заголовків у структурі текстів різних стилів та їхньому функціональному призначенню: Севбо- Білецька І.П. [Севбо-Белецкая 1966], Мосієнко О.В. [Мосієнко 2005], Рудницкая В.А. [Рудницкая 1995], Малюга О.Н. [Малюга 2005], Мустафаєва К.В. [Мустафаева 2004] та ін. Ця проблематика вимагає нового висвітлення в зв’язку з поширенням та утвердженням електронних засобів масової інформації.